

Ko se mrak naredí, stopi gosp. Noli na mizo in se zahvali v krepkem, sèm ter tjà izvrstno improviziranim govoru Novomeščanom za tako nenavadno gostoljubnost in nepričakovano prijaznost in uljudnost. Ko pride v sredini govora do besedi: „in 500letnica, nadjam se, ne bo ostala v našem spominu samo zavoljo dobre pijače in obilne pojedine, temuč zavoljo tega, ker bo gotovo in mora biti mati národnega preporoda, mati prve dolenske čitavnice!“ Izustivši besedo „čitavnica“, začne več tisoč ljuditako ploskati, živio kričati in klobuke na kviško metati, da kaj tacega še nisem kmali niti videl niti slišal; kakor morski valovi so se drvili klici: „Da, čitavnica!“ „živila čitavnica!“ „čitavnica mora biti!“ od konca do kraja dolge trate. Blizo mene je stal oprášen kaplan iz dežele z očali na nosu, ki je z Gorjancev nalašč peš prišel, da vidi Sokolce; ta mož je delal tako z rokama, palico in nogama, da je pahnil očale z nosa čez mizo, za kar se še zmenil ni, tak čuden ogenj neizmerne narodega navdušenja mu je švigal iz oči, da bi bil korespondent, ki je blagovolil o meni raport pisati „Triesterici“, gotovo rekel: „in der Nähe solcher Individuen wird mir wahrhaft unheimlich zu Muthe!“ — Precej dolgo je moral govornik čakati, da se je množica sopet umirila in da je mogel nadaljevati.

Zatoraj pa, dragi Novomeščani, mislim in nadjam se in z menoj gotovo ves slovenski narod, da bote mož beseda in da bote besede: „čitavnica mora biti!“ ki ste jih takrat soglasno tako navdušeno izrekli pod milim nebom, tudi kmali v djanji izpeljali, da bo stala trdno kot vaše skale ob Krki in svetila sjajno v izgled vsi deželi, kar jo je od Save do Kolpe, in od Gorjancev do Debelega hriba! Umetni ogenj, ki ga je nek samouk zvečer na trati v zrak spuščal in kjer so se večidel vse slike v narodnih slovenskih barvah spreminjale, bil je tako krasen, da v Ljubljani skoz 20 let nisem kaj tacega nikdar videl in pri tako glasovitih Stuerjevih na Dunaji malo kdaj kaj mnogo bolj izvrstnega opazil. (Dal. prih.)

Ozir po domovini.

Kako si je rajni Anton Kavčič

zaslužil zlato svetinjo.

Kdo ne pozná prijaznega selišča pod notranjskim velikanom — Nanosom!

Prav kakor na bivaku slovenskem se razprostuje v podnanaški dolini Razdrto, ki eno roko podaja pivški, drugo vipavski dolini. In njegovi prebivavci? Kdo ne pozná vrlih domorodcev, Kavčičev, Dolencev in drugih, vedno v prvi vrsti patrijotov živahno stoječih! Al ni se čuditi navdušenosti in kreposti sedanjcev, ker že njihovi očetje so bili, kar so Razdrčanje še dandanes — korenjaki od nog do glave, Slovenci v pravem pomenu besede: navdušeni za vero, dom in cesarja.

Naj potomcem v spomin povém, kako si je rajni Anton Kavčič, vsem popotnikom iz severnih krajev do Jadre znani razdrški župan in oče še dandanašnje rodovine tega imena, slavno zaslužil zlato svetinjo.

Bilo je 1809. leto. Cesarska armada na Laškem, akoravno ne nesrečna, morala je umakniti in podati se na Madžarsko, da severni sestrí, od korziškega velikana neprenehoma stiskani, prinese pomoči in odvetja. Lahkonožni Franaki, dobro vajeni pota, stopajo urno za našo armado, v grabljenih kronovinah le majhne posadke za varstvo vojnega občenja pustivši.

Podjarmljeni prebivavci, novega žuljenja in ptujih odrtij ne vajeni, ne vdajo se kar na nos na vrat; marveč se, svojemu cesarju vdani, povlastujejo vsake prilžnosti, ki bi protivniku škodovati, domačim krdelom

pa hasniti utegnili. Zlasti na Kranjskem se ptujih transportov, bodi si z denarji bodi si z vojaško opravo za armado pošiljanih, vsigdar kaj radi lotijo; marsiktera pravljica o zakopanih zakladih je več kakor le prazna domišlija. Posebno pogumno se pa obnašajo naši Kranjci, ko jim doide iz vojaške meje, če tudi le majhna, vendar pa dobro zdatna pripomoč.

Skozi vipavsko dolino se iz daljne Francozke ali Laške neprenehoma mnogo vojništva naprej pomika, da nadomestuje zmanjšane moči glavne armade. — Na večer 20. junija prišel je v Vipavo francoski stotnik z veliko trumo kónj, mnogo vojniškega blaga, smodnika itd. Lesèm prisedši izvé, da cesarski oddelek iz Hrvaškega bi vtegnil njegovemu vlakcu v okom stopiti. Ne upa si tedaj dalje; zato pozove pomoči iz bližnjega Trsta. Pismo, katero njegove okoliščine in zahtevanja na tanko razodeva, izroči županu razdrškemu, našemu Kavčiču, ter mu zaukaže, da ga ne izroči nikomur drugemu kakor francoskemu majorju, kateri bo po-nj prišel; ako tega zvesto ne stori, žuga mu najostrejša kazen — smrt.

Isti večer se pomika tudi krdelo avstrijske armade pod poveljstvom c. kr. majorja grofa Orsič-a, graničarskega poveljnika, po tržaški cesti proti Razdrtemu. Dospévši blizo vasí pokliče major grof Orsič župana Antona Kavčiča k sebi, ter ga izprašuje o mnogih zadevah, a o stiskah bližnjega francoskega vojništva ničesa. — Ta prilika dobro je došla našemu županu, da ptujemu zatiravcu nakloni pogubo. Razodene tedaj majorju vse okolščine in nevarnosti, v katerih je ptujec v Vipavi, ter mu nasvetuje, naj ga nemudoma napade in vniči. Da je resnica, kar mu je povedal, podá cesarskemu poveljniku pismo, ki mu ga je izročil francoski kapitan; naposled pa razodene majorju še popolni plan, kako naj Francoza hipoma napade ter mu zvestih ljudi za vodje različnih čet ponudi. Grof Orsič brž spozná korist Kavčičevega sporočila; stori, kakor mu je bil svetoval, udari ko blisk iz jasnega neba še ono noč nad skritega vraga, ter mu mnogo kónj, smodnika, orožja in ljudi vpleni.

Ko se zmagonosna armada iz Vipave v Razdrto vrne, hvalijo vsi, zlasti oficirje, vdanost in prevdarnost župana Kavčiča, ter njemu pripisujejo izvirnost srčnega in srečnega napada. Razkačeni Francozi pa, izvedši vzrok nesrečne bitke v Vipavi, se grozno mašujejo nad njim; vzamejo mu vso živino, vse pridelke in vse ostalo premakljivo blago; vrh tega ga v trdnjavo Palmo tirajo in izročijo ondašnji vojniški sodní, ktera ga slednjič k smrti obsodi. Pomoč nekterih prijatlov, zlasti knežke rodovine Porcijeve, in lakomnost podkupljenih francoskih veljakov ga sicer reši smrti; al domú prisedšemu ni mu ostalo družega, kakor siromaštvo — vse so mu, zaznamovavnemu protivniku francoskega carstva, divja krđela pobrala!

Ko pa za nesrečno Ilirijo nova dōba nastane, podarijo svetli cesar Franc I. zvestemu županu našemu Kavčiču zlato svetinjo. Pl....

Smešnica.

Neki kmet je prišel v brivnico, da ga obrijejo. Bil je pa tū učenec, ki se je še le dva dni briti učil; neveden tedaj še, vzame tumpasto britvo in počne neusmiljeno garati našega kmetiča. On pa se vendar drži prav junaško, stiskuje oči in preliva solzé od prevelikega trpljenja. Med tem začne maček od zunaj cviliti. Gospodinja huda kriči: „kaj pa ste storili ubogemu mačku?“ „Morebiti tudi njega brijejo?“ — jecljá kmet z jokljivim glasom.